

The article proposes a structural model of a researcher's portfolio integrated with the stages of a learning project and the logic of scientific research in chemistry. The model includes several interconnected blocks: identification, organizational-project, research, team-organizational, information-analytical, presentation, and reflective-evaluative components. The methodological conditions for the effective implementation of the researcher's portfolio in the educational process are also defined.

It is argued that systematic use of the researcher's portfolio promotes the development of students' scientific thinking, research skills, and reflective abilities, and facilitates the transition from reproductive laboratory work to meaningful project-based and research-oriented learning in chemistry.

Key words: *researcher's portfolio; project-based learning; chemistry education; research competence; formative assessment; inquiry-based learning; science education*

Стаття надійшла до редакції 18.02.2026

Стаття прийнята 10.03.2026

Статтю опубліковано 15.05.2026

УДК 37.013.32.83:316.772.4:811

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2026.37.361745](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2026.37.361745)

ВОЛОДИМИР МОКЛЯК

ORCID: 0000-0001-9922-7667

ДМИТРО КОРОБОВ

ORCID: 0009-0005-7722-7865

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОРΟΣЛИХ У НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У статті здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності дорослих у системі неформальної освіти в умовах цифрової трансформації сучасного освітнього простору. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі іншомовної комунікації у глобалізованому суспільстві, розширенням можливостей цифрових технологій та потребою у формуванні ефективних моделей навчання дорослих упродовж життя.

Проаналізовано сучасні наукові підходи до навчання іноземних мов, зокрема психолінгвістичний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, соціокультурний, компетентнісний і цифрово-екосистемний підходи, що визначають методологічні засади формування іншомовної комунікативної компетентності. Узагальнено результати міжнародних і вітчизняних досліджень щодо ролі цифрових освітніх платформ, мобільного навчання, інтерактивних онлайн-середовищ та інструментів генеративного штучного інтелекту у персоналізації навчання дорослих.

Розширено класифікацію дидактичних умов формування іншомовної комунікативної компетентності у неформальній освіті, до якої віднесено психолого-педагогічні, соціокультурні, цифрові, організаційно-методичні та мотиваційно-ціннісні компоненти. Обґрунтовано інтегративний підхід до формування іншомовної комунікативної компетентності, що поєднує мовну, когнітивну, соціокультурну та міжкультурну складові з розвитком цифрової компетентності здобувачів освіти. Доведено, що ефективність формування іншомовної комунікативної компетентності значною мірою залежить від створення відкритого освітнього середовища, використання автентичних комунікативних ситуацій, міжкультурної взаємодії та сучасних цифрових інструментів навчання. Запропонована інтегративна модель може слугувати теоретико-методологічною основою модернізації мовної освіти дорослих і підвищення ефективності міжкультурної комунікації у сучасному глобалізованому суспільстві.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна компетентність (ІКК), неформальна освіта дорослих, цифрові технології, міжкультурна комунікація, дидактичні умови, інтегративна модель, андрагогіка, штучний інтелект*

Постановка проблеми. Цифрова трансформація освіти та концепція lifelong learning зумовлюють необхідність переосмислення методології формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) дорослих. Неформальна освіта забезпечує гнучкість, міжкультурну інтеграцію та

конкурентоспроможність особистості. Відсутність єдиної інтегрованої методологічної основи створює виклики для викладачів та навчальних програм, що вимагає системного підходу до організації навчання дорослих.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Теоретичні засади мовної освіти розроблялися у межах кількох напрямів:

- *Психолінгвістичний підхід* (Дж. Брунер, Ж. Піаже, Н. Хомський) – враховує когнітивні механізми засвоєння мови, розвиток метамовної свідомості, аналіз мовних структур (Piaget, 1959; Chomsky, 1965).
- *Комунікативно-діяльнісний підхід* (Д. Гаймс, М. Кенел, М. Свейн) – акцент на практичне використання мови в реальних ситуаціях, інтегрує принципи міжкультурної взаємодії (Hymes, 1972; Canale & Swain, 1980).
- *Біхевіористичний підхід* (Б. Скіннер, Ч. Фріз) – навчання через повторення, підкріплення та моделювання мовних зразків.
- *Соціокультурний підхід* (М. Байрам, Л. Виготський, К. Крамш) – розвиток мовлення відбувається у процесі соціальної взаємодії, тісно пов'язаний із культурним контекстом, включає поняття «зони найближчого розвитку» (Vygotsky, 1986; Byram, 1997).
- *Компетентнісний підхід* (О. Пометун) – орієнтація на кінцевий результат: знання, уміння, навички та ціннісні установки (Пометун, 2004).
- *Цифрово-екосистемний підхід* – сучасні LMS, мобільні платформи, генеративний AI (ChatGPT, Gemini), що забезпечують персоналізацію та аналітику навчання, підтримку автономії та критичного мислення (Godwin-Jones, 2023; Holmes, Bialik & Fadel, 2019).

Сучасні міжнародні дослідження 2018–2024 підкреслюють роль цифрової компетентності, штучного інтелекту та змішаного навчання у підвищенні ефективності формування ІКК (Godwin-Jones, 2023; Kukulska-Hulme, 2020).

Метою статті є теоретичне обґрунтування та систематизація методологічних підходів до формування іншомовної комунікативної компетентності дорослих у системі неформальної освіти в умовах цифрової трансформації.

Виклад основного матеріалу. Формування іншомовної комунікативної компетентності дорослих у системі неформальної освіти ґрунтується на сукупності сучасних методологічних підходів, які відображають різні аспекти оволодіння мовою: психолінгвістичні механізми засвоєння мовних структур, когнітивні процеси опрацювання інформації, соціокультурну взаємодію, а також можливості використання цифрових технологій у навчальному середовищі. Поєднання цих підходів забезпечує цілісний розвиток мовної, комунікативної та міжкультурної компетентностей дорослих здобувачів освіти й сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу в умовах цифровізації. Проаналізуємо основні з них.

Психолінгвістичний підхід ґрунтується на дослідженні внутрішніх механізмів засвоєння мови та когнітивних процесів, що забезпечують формування мовленнєвих навичок. Значний внесок у розвиток цього напрямку зробили Н. Хомський, який сформулював концепцію вродженої мовної здатності людини, а також Дж. Брунер та Ж. Піаже, які досліджували роль когнітивного розвитку у процесі мовного навчання. У межах цього підходу мова розглядається як складна система, засвоєння якої пов'язане з функціонуванням пам'яті, уваги, мислення та метамовної свідомості. Для дорослих здобувачів освіти цей підхід сприяє розвитку здатності до самостійного аналізу мовних явищ, прогнозування можливих помилок та формування стратегій самостійного навчання (Chomsky, 1965; Piaget, 1959).

Принципами реалізації психолінгвістичного підходу є принцип усвідомленості навчання, принцип когнітивної активності та принцип індивідуалізації освітнього процесу. Серед основних методів застосовуються когнітивно-аналітичні вправи, рефлексивні мовні завдання, методи самоконтролю та самокорекції, а також використання цифрових мовних тренажерів і інтерактивних платформ.

Комунікативно-діяльнісний підхід орієнтований на формування здатності використовувати мову як засіб реальної комунікації у різних соціальних ситуаціях. Теоретичні основи цього підходу були закладені у працях Д. Гаймса, який увів поняття комунікативної компетентності, а також розвинені у дослідженнях М. Канале та С. Савін'йон, які обґрунтували структуру комунікативної компетентності та методи її формування. У центрі навчання перебуває мовленнєва діяльність, що реалізується через діалог, дискусію, спільне розв'язання комунікативних завдань та виконання проектної роботи (Hymes, 1972; Canale & Swain, 1980).

Основними принципами підходу виступають принцип комунікативної спрямованості, принцип ситуативності мовлення та принцип інтерактивності навчання. Реалізація підходу здійснюється за допомогою таких методів, як рольові ігри, дискусії та дебати, проектні завдання, моделювання реальних комунікативних ситуацій, а також використання цифрових платформ для онлайн-взаємодії.

Когнітивний підхід у навчанні іноземних мов акцентує увагу на процесах мислення, аналізу та систематизації мовної інформації. Його теоретичні засади розроблялися у працях Дж. Андерсона, який досліджував когнітивні механізми формування навичок, Р. Елліса, що аналізував процеси засвоєння

другої мови, а також М. Лонга, який підкреслював значення взаємодії у когнітивному розвитку мовлення. У межах цього підходу навчання розглядається як активний пізнавальний процес, що передбачає осмислення мовних структур, розвиток рефлексії та формування метакогнітивних стратегій навчання (Ellis, 2008; Long, 1983).

Принципами реалізації когнітивного підходу є принцип системності знань, принцип усвідомленого навчання та принцип розвитку метакогнітивних стратегій. До основних методів належать проблемно-пошукові завдання, аналітичні вправи, створення концептуальних карт, а також використання інтерактивних цифрових ресурсів і онлайн-тестування.

Соціокультурний підхід розглядає мовне навчання як процес соціальної взаємодії, що відбувається у певному культурному середовищі. Теоретичні основи цього підходу були закладені у працях Л. Виготського, який обґрунтував концепцію соціальної природи навчання та поняття «зони найближчого розвитку». Подальший розвиток підхід отримав у дослідженнях М. Байрама, який розробив концепцію міжкультурної комунікативної компетентності, та К. Крамш, що підкреслювала роль культурного контексту у процесі мовної взаємодії (Vygotsky, 1986; Byram, 1997).

Основними принципами соціокультурного підходу є принцип культурної зумовленості мовлення, принцип міжкультурної взаємодії та принцип соціальної співпраці у навчанні. Серед методів широко використовуються міжкультурні дискусії, колаборативні проекти, аналіз культурних ситуацій, рольові симуляції, а також онлайн-комунікація з носіями мови.

Компетентнісний підхід орієнтований на формування інтегрованого результату навчання — іншомовної комунікативної компетентності, що включає знання, уміння, навички та ціннісні орієнтації. Теоретичні засади цього підходу були сформульовані у працях Д. Равена, який досліджував структуру компетентностей, а також розвинені у наукових роботах Дж. Річардса та української дослідниці О. Пометун, які підкреслювали значення компетентнісної орієнтації сучасної освіти (Пометун, 2004; Richards & Rodgers, 2014).

До основних принципів належать принцип результативності навчання, принцип практичної спрямованості та принцип інтеграції знань і навичок. Реалізація підходу передбачає використання кейс-методу, ситуаційних вправ, портфоліо досягнень та проектного навчання.

Цифрово-екосистемний підхід передбачає інтеграцію цифрових технологій, мобільних платформ та інструментів штучного інтелекту у процес формування іншомовної комунікативної компетентності. Значний внесок у розвиток цього напрямку зробили сучасні дослідники цифрової освіти, зокрема Р. Годвін-Джонс, який аналізує вплив новітніх технологій на мовне навчання, В. Холмс, що досліджує використання штучного інтелекту в освіті, та М. Бяллік, який вивчає цифрові компетентності майбутнього (Godwin-Jones, 2023; Holmes, Bialik & Fadel, 2019).

Основними принципами цього підходу є принцип цифрової інтеграції, принцип персоналізації навчання та принцип відкритості освітнього середовища. Серед методів використовуються LMS-платформи (Learning Management System, тобто система управління навчанням), мобільне навчання, цифрові симуляції комунікативних ситуацій, інтерактивні онлайн-курси та інструменти генеративного штучного інтелекту.

Узагальнюючи викладене, можемо стверджувати, що розглянуті методологічні підходи не існують ізольовано, а взаємодіють між собою, утворюючи цілісну методологічну систему формування іншомовної комунікативної компетентності дорослих. Психолінгвістичний та когнітивний підходи забезпечують розуміння внутрішніх механізмів засвоєння мовних знань, комунікативно-діяльнісний орієнтує навчання на практичне використання мови у реальних ситуаціях спілкування, соціокультурний підкреслює значення культурного контексту та міжкультурної взаємодії, а компетентнісний підхід визначає кінцевий результат освітнього процесу у вигляді сформованої іншомовної комунікативної компетентності. Водночас цифрово-екосистемний підхід інтегрує сучасні цифрові технології, забезпечуючи персоналізацію, інтерактивність та гнучкість навчання дорослих у системі неформальної освіти. У сукупності ці підходи створюють методологічне підґрунтя для побудови інтегративної моделі формування іншомовної комунікативної компетентності в умовах цифрової трансформації освіти.

Висновки. Отже, ефективне формування іншомовної комунікативної компетентності дорослих у системі неформальної освіти можливе за умови реалізації інтегративного підходу, що передбачає синтез психолінгвістичних, когнітивних, комунікативно-діяльнісних, соціокультурних та цифрових методологічних засад. Така багатовимірною теоретична основа забезпечує цілісність навчального процесу та сприяє гармонійному поєднанню мовної, когнітивної, міжкультурної й цифрової складових компетентності.

Суттєвим чинником модернізації іншомовної підготовки дорослих виступає цифрова трансформація освіти, зокрема впровадження цифрово-екосистемного підходу та інструментів генеративного штучного інтелекту, які розширюють можливості персоналізації навчання, підтримують автономію слухачів, забезпечують інтерактивність та аналітичний супровід освітнього процесу.

Особливої ваги набуває міжкультурний компонент, що реалізується через використання автентичних матеріалів, моделювання комунікативних сценаріїв та організацію колаборативної взаємодії у

багатокультурному середовищі. Це сприяє розвитку здатності дорослих ефективно взаємодіяти в умовах глобалізованого суспільства та професійної мобільності.

Розширена система дидактичних умов, яка охоплює психолого-педагогічні, соціокультурні, цифрові, організаційно-методичні та мотиваційно-ціннісні аспекти, забезпечує структурованість та результативність навчання, сприяючи стійкому засвоєнню знань і формуванню практичних комунікативних умінь.

Таким чином, комплексна реалізація окреслених підходів і умов забезпечує міждисциплінарний, адаптивний та результативний характер навчання, спрямований на формування професійно та соціально компетентної особистості в умовах цифрового й глобалізованого світу.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язані з емпіричною перевіркою ефективності запропонованої інтегративної моделі формування іншомовної комунікативної компетентності дорослих у системі неформальної освіти. Доцільним є проведення експериментальних досліджень із залученням різних категорій дорослих слухачів (професійні групи, вікові кластери, рівні володіння мовою) з метою виявлення динаміки розвитку мовної, соціокультурної та цифрової складових компетентності.

Список використаних джерел

- Brown, H. D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching* (6th ed.). New York: Pearson Education.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment: Companion Volume*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Godwin-Jones, R. (2023). Emerging technologies in language learning: Artificial intelligence and language education. *Language Learning & Technology*, 27(2).
- Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston, MA: Center for Curriculum Redesign.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.
- Knowles, M. S. (2015). *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development* (5th ed.). London: Routledge.
- Kukulska-Hulme, A. (2020). Mobile-assisted language learning. *ReCALL*, 32(3).
- Long, M. H. (1983). Native speaker/non-native speaker conversation and the negotiation of comprehensible input. *Applied Linguistics*, 4(2), 126-141.
- Piaget, J. (1959). *The Language and Thought of the Child*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Бориско, Н. І. (2010). *Формування іншомовної комунікативної компетентності: теоретичні засади*. Київ: Ленвіт.
- Пометун, О. І. (2004). *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ: К.І.С.

References

- Borysko, N. I. (2010). *Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti: teoretychni zasady* [Formation of Foreign Language Communicative Competence: Theoretical Foundations]. Kyiv: Lenvit [in Ukrainian].
- Brown, H. D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching* (6th ed.). New York: Pearson Education.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1-47.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Council of Europe. (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment: Companion Volume*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, R. (2008). *The Study of Second Language Acquisition* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Godwin-Jones, R. (2023). Emerging technologies in language learning: Artificial intelligence and language education. *Language Learning & Technology*, 27(2).
- Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston, MA: Center for Curriculum Redesign.

- Hymes, D. (1972). On communicative competence. In J. B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269-293). Harmondsworth: Penguin.
- Knowles, M. S. (2015). *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development* (5th ed.). London: Routledge.
- Kukulska-Hulme, A. (2020). Mobile-assisted language learning. *ReCALL*, 32(3).
- Long, M. H. (1983). Native speaker/non-native speaker conversation and the negotiation of comprehensible input. *Applied Linguistics*, 4(2), 126-141.
- Piaget, J. (1959). *The Language and Thought of the Child*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Pometun, O. I. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy* [Competence-Based Approach in Modern Education: International Experience and Ukrainian Perspectives]. Kyiv: K.I.S. [inUkrainian].
- Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and Language*. Cambridge, MA: MIT Press.

MOKLIAK V., KOROBOV D

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF DEVELOPING ADULTS' FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN NON-FORMAL EDUCATION UNDER CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

The article provides an in-depth theoretical and methodological analysis of the problem of forming foreign language communicative competence (FLCC) of adults in the system of non-formal education under the conditions of the digital transformation of modern educational environments. The relevance of the study is determined by the growing importance of foreign language communication in a globalized society, the rapid development of digital technologies, and the increasing demand for effective models of lifelong learning for adults. The paper analyzes contemporary scientific approaches to foreign language teaching and learning, including psycholinguistic, cognitive, communicative-activity, sociocultural, competence-based, and digital-ecosystem approaches, which together constitute the methodological foundation for the development of communicative competence. The study summarizes recent international and Ukrainian research (2018–2024) emphasizing the role of digital educational platforms, mobile-assisted language learning, interactive online environments, and generative artificial intelligence tools in supporting personalized learning trajectories and enhancing learner autonomy in adult education. Special attention is paid to the transformation of language learning environments through digital technologies that enable flexible, learner-centered, and collaborative forms of educational interaction. The classification of didactic conditions for the formation of FLCC in non-formal adult education is expanded and systematized. These conditions include psychological-pedagogical, sociocultural, digital, organizational-methodological, and motivational-value components that collectively ensure the effectiveness of the educational process. The article substantiates an integrative approach to the development of foreign language communicative competence, which combines linguistic, cognitive, sociocultural, and intercultural components together with the development of digital competence. The proposed integrative model of FLCC formation in non-formal adult education systematizes key methodological approaches, clarifies the didactic conditions of effective language learning, and takes into account the potential of digital technologies and generative artificial intelligence. The model may serve as a theoretical and methodological framework for modernizing adult language education and enhancing intercultural communication in the contemporary globalized world.

Key words: *foreign language communicative competence, adult non-formal education, digital technologies, intercultural communication, didactic conditions, integrative model, andragogy, artificial intelligence*

Стаття надійшла до редакції 06.03.2026

Стаття прийнята 03.04.2026

Статтю опубліковано 15.05.2026